

ZAPISNIK

sa 14. sjednice Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore,
održane 19. decembra 2017. godine

Sjednica je počela u 15 sati i 10 minuta.

Sjednici je predsjedavao dr Halil Duković, predsjednik Odbora.

Sjednici su prisustvovali sljedeći članovi/ce Odbora: Mirsad Murić, dr Suad Numanović, mr Mihailo Anđušić, Nada Drobnjak i dr Nedžad Drešević.

Sjednici je, u skladu sa članom 67 stav 1 Poslovnika Skupštine Crne Gore, prisustvovao Safet Kurtagić, direktor Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava.

Sjednici je, u skladu sa članom 67 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore, prisustvovao Milan Radović, koordinator Programa ljudskih prava u NVO „Građanska alijansa“.

Sjednicu su pratili predstavnici medija.

****

Za sjednicu je utvrđen sljedeći

DNEVNI RED:

Usvajanje Zapisnika sa:

- 12. sjednice Odbora, održane 4. decembra 2017. godine i
- 13. sjednice Odbora, održane 5. decembra 2017. godine

1. IZVJEŠTAJ O RADU FONDA ZA ZAŠTITU I OSTVARIVANJE MANJINSKIH PRAVA ZA 2016. GODINU;

2. IZVJEŠTAJ I INFORMACIJA O AKTIVNOSTIMA PREDSJEDNIKA I ČLANOVA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE U DECEMBRU 2017. GODINE:

(1) IZVJEŠTAJ SA KONFERENCIJE ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE, ORGANIZOVANE POVODOM MEĐUNARODNOG DANA LJUDSKIH PRAVA NA TEMU PRAVA DJETETA, SA AKCENTOM NA ZAŠTITU DJECE OD SVIH VIDOVA NASILJA, U SVJETLU KAMPANJE VLADE CRNE GORE I UNICEF-A „ZAUSTAVIMO NASILJE”, 8. DECEMBRA 2017. GODINE I

(2) INFORMACIJA O UČEŠĆU ČLANA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE MR MIHAILA ANĐUŠIĆA NA SVEČANOSTI KOJU JE MINISTARSTVO ZA LJUDSKA I MANJINSKA PRAVA ORGANIZovalo POVODOM OBILJEŽAVANJA MEĐUNARODNOG DANA OSOBA SA INVALIDITETOM, ODRŽANOJ U PODGORICI, 1. DECEMBRA 2017. GODINE;

3. TEKUĆA PITANJA.

****

Zapisnici sa 12. i 13. sjednice Odbora za ljudska prava i slobode, održanih 4. i 5. decembra 2017. godine usvojeni su jednoglasno, bez primjedbi.

****

PRVA TAČKA- IZVJEŠTAJ O RADU FONDA ZA ZAŠTITU I OSTVARIVANJE MANJINSKIH PRAVA ZA 2016. GODINU

Uvodno obrazloženje o Izvještaju o radu Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava za 2016. godinu dao je direktor Fonda Safet Kurtagić.

Informisao je o razlozima neblagovremenog dostavljanja Izvještaja navodeći da je Odluka o prvoj raspodjeli sredstava donešena krajem aprila 2016, a o drugoj raspodjeli krajem maja iste godine. Potpisivanje ugovora o finansiranju i sufinansiranju projekata realizovano je nakon mjesec dana, jer je većina korisnika morala da revidira projekte. Pravilnikom o kriterijumima za vrednovanje projekata i raspodjelu sredstava za finansiranje i sufinansiranje projekata od sredstava Fonda regulisano je da realizacija podržanih projekata može trajati do godinu i da su korisnici sredstava dužni da konačan izvještaj dostave u roku ne dužem od mjesec dana od završetka realizacije. Značajan broj korisnika je iz opravdanih razloga rok produžio, a nedovoljno brojnoj stručnoj službi Fonda potrebno je najmanje dva do tri mjeseca za evaluaciju projekata. Podsjetio je da su domaće i međunarodne institucije, među kojima su Skupština Crne Gore, Državna revizorska institucija, nevladine organizacije i značajan dio javnosti Crne Gore izričiti u zahtjevu da Fond vrši monitoring i evaluaciju realizovanih projekata i da o rezultatima obavještava nadležne institucije i zainteresovanu javnost, što je dodatni razlog za kašnjenje.

Iako je Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Fonda, na koji su saglasnost dali Uprava za kadrove i Ministarstvo finansija, sistematizovano 15 radnih mjesta, na kraju izvještajnog perioda u Fondu je radilo pet izvršilaca na neodređeno i četiri na određeno vrijeme. Nedovoljno brojna stručna služba nije bila u mogućnosti da obezbijedi blagovremeno izvršavanje svih radnih obaveza, pa je uprava Fonda bila primorana da intezivira aktivnosti i učini dodatne napore na prevazilaženju kadrovskih problema angažovanjem lica po ugovoru o djelu ili ugovoru o konsultantskim uslugama, što smatraju nužnim, sticajem okolnosti nametnutim i neprikladnim načinom rješavanja kadrovske problematike.

Kako bi donosiocima odluka o raspodjeli sredstava Fonda, Skupštini Crne Gore, kao osnivaču i zainteresovanoj javnosti stavili na raspolaganje validne podatke o radu i finansijskom poslovanju Fonda, realizaciji podržanih projekata i trošenju sredstava, Stručna služba Fonda je izvršila evaluaciju realizacije svih podržanih projekata od osnivanja Fonda do kraja izvještajnog perioda. Uz Izvještaj su dostavili i najznačajnije statističke podatke o raspodjeli sredstava i realizaciji podržanih projekata, a na web sajtu Fonda se nalaze podaci o svakom podržanom projektu pojedinačno, od 2008. do 2016. godine.

Direktor Fonda je izrazio nadu da je Izvještaj dovoljno sažet i da ne opterećuje nepotrebним informacijama, a sa druge strane, sadržajan i obuhvatan da bi poslanici mogli da steknu jasnu i preglednu sliku o radu Fonda u 2016.

U raspravi su učestvovali poslanici: dr Halil Duković, dr Suad Numanović, Nada Drobniak, mr Mihailo Anđušić, Mirsad Murić, dr Nedžad Drešević i koordinator Programa ljudskih prava u NVO „Građanska alijansa“ Milan Radović.

Predsjednik Odbora dr Halil Duković je podsjetio da je Skupština Crne Gore 27. aprila 2017. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o manjinskim pravima i slobodama, kojim je, između ostalog, preciziran i rok za dostavljanje izvještaja o radu Fonda Skupštini Crne Gore do 31. marta tekuće, za prethodnu godinu. Podsjetio je da je Odbor u martu 2017. razmatrao Izvještaj o radu Fonda za 2015, tako da je ovo drugi Izvještaj Fonda koji Odbor razmatra ove godine. Uvjeren je da je Fond opravdao svoje postojanje, jer je veliki broj projekata usmjerenih na očuvanje i razvoj nacionalnih, odnosno etničkih posebnosti manjinskih naroda u oblasti nacionalnog, etničkog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta realizovan zahvaljujući sredstvima Fonda. Posebno je značajan njegov doprinos razvoju kulturoloških osobina sredina u kojima dominantno žive manjinski narodi. Projekti koji se finansiraju iz sredstava Fonda treba da doprinesu očuvanju i razvoju nacionalnih, odnosno etničkih

posebnosti manjinskih naroda, ali treba isticati razlike koje spajaju sve ljude, jer je suština djelovanja Fonda da, uz očuvanje identiteta manjinskih naroda, afirmiše vrijedosti koje će nas zbližavati. Iako je raspodjela sredstava Fonda uvijek praćena medijskim komentarima kojima se ukazivalo da njegov rad nije u skladu sa zakonom, smatra da su pojedini komentari bili opravdani, a drugi nijesu. Naglasio je da svako mora raditi u skladu sa zakonom, a ukoliko institucija nije sposobna, treba joj pomoći. Svjestan je da nije lako uraditi dobru selekciju projekata, ispratiti raspodjelu sredstava i uraditi njihovu evaluaciju za šta je neophodan profesionalan kadar. S obzirom da su odluke Fonda o raspodjeli sredstava bile predmet razmatranja na Upravnom sudu, postoji obaveza da se dodatno vodi računa o raspodjelama. U svakoj raspodjeli novca postoje problemi, ali se nada da će uvođenjem dvostepenosti definisane Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o manjinskim pravima i slobodama doprinijeti boljoj selekciji projekata, o čemu se mora voditi računa, jer se to tiče ugleda Fonda, Skupštine i države Crne Gore.

Predsjednik je podsjetio da Skupština, shodno izmjenama Zakona može zatražiti poseban izvještaj Fonda i na taj način dodatno kontrolisati njegov rad kako bi ga usmjerili da raspodjelu sredstava vrši na kvalitetniji način. Još jednom je naglasio da je Fond ispunio ciljeve osnivanja, ali nije siguran da li se uspjelo u mjeri u kojoj se željelo, zbog čega je i dalje potrebno raditi na njegovoj afirmaciji. Podsjećajući da je bio član Upravnog odbora Fonda do izmjena Zakona kojim je onemogućeno da poslanici budu u upravnim odborima, ocijenio je da je Fond tada najbolje funkcionisao i nije bilo žalbi na njegov rad. Uvjeren je da će izmijenjeni Zakon o manjinskim pravima i slobodama doprinijeti rješavanju uočenih problema.

Poslanik dr Suad Numanović je saglasan da je Fond opravdao svoje postojanje, iako je bilo dosta problema u njegovom funkcionisanju. Ukazao je na kadrovski deficit i nedostatke u raspodjeli sredstava, uz ocjenu da je rad Fonda iz godine u godinu efikasniji, iako se očekivao brži tempo napretka. Raduje ga jačanje kadrovskih kapaciteta i sugeriše da se ubuduće veća pažnja posveti kvalitativnom, a ne kvantitativnom jačanju kadra. Očekuje da u narednom periodu kroz evaluaciju bude procijenjen kvalitet svakog projekta, odnosno da se razmotri njegov doprinos. Umjesto dosadašnje prakse dodjele nedovoljnog iznosa sredstava po projektu u cilju obuhvata većeg broja projekata, što onemogućava njihovu kvalitetnu realizaciju i konkretan učinak, smatra da bi bilo bolje podržati manji broj kvalitetnih projekta, jer bi se time pružila učinkovitija podrška manjinskim narodima. Mišljenja je da bi putem javne kampanje sve potencijalne aplikante trebalo upoznati sa strategijama i akcionim planovima, kako bi konkurisali projektima usmjerenim na njihovu realizaciju.

Poslanik Numanović je ukazao na odnos sekularne države Crne Gore prema vjerskim zajednicama naglašavajući da država i lokalne samouprave imaju važnu ulogu i pružaju pomoć vjerskim zajednicama izdvajanjem značajnih finansijskih sredstava. To nijesu samo sredstva koja dodjeljuje Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, već i značajna sredstva uložena u izgradnju vjerskih objekata napravljenih u partnerskom odnosu sa državom ili lokalnom samoupravom. Naglasio je da je Crna Gora kao građanska država u poslednjih 15 godina u poređenju sa brojem stanovnika i vjernika izgradila najveći broj novih ili obnovljenih vjerskih objekata.

Poslanicu Nadu Drobnjak je zanimalo da li zainteresovani članovi Odbora mogu da pogledaju monitoring realizacije projekata finansiranih od sredstava Fonda kako bi vidjeli koji su ostvareni ciljevi. Na osnovu tih podataka moglo bi se govoriti o njegovoj opravdanosti, jer do sada ne vidi konkretne rezultate. Smatra da projekat za čiju realizaciju se dodijeli manje od 50% od zahtijevanog iznosa, ne može ispuniti cilj. Čudno joj je da se, primjera radi, može pružiti pravna i psihološka pomoć nezaposlenim ženama Bošnjakinjama projektom u iznosu od 1.500 eura. Uz uvažavanje tradicije i poštovanje pripadnika svih vjera i njihovih rituala, uvjeren je da postoje projekti koji ne bi trebalo da se finansiraju iz državnih sredstava. Naglasila je da su manjinska prava kolektivna, a obredi su pojedinačni, lični čin. Zaključila je

da živimo zajedno i želimo da svako čuva svoje vrijednosti, jer poštujući kulturu i tradiciju drugih, čuvamo našu tradiciju i obogaćujemo život.

Poslanik mr Mihailo Anđušić je ukazao da je raspodjela sredstava Fonda ključna u njegovom radu i od nje se očekuju najveći rezultati. Saglasan je da se prilikom analize Izvještaja Fonda treba zapitati u kojoj mjeri je postignut cilj i koliko je Fond opravdao svoje postojanje. Vjeruje da jeste, iako se za raspodjelu sredstava vežu određene kontroverze zbog postojanja kontinuiranih problema. Nedostatak kadrovskih kapaciteta ne može biti alibi za manjkavosti u radu Fonda. Mišljenja je da bi trebalo naći način da Odbor, u skladu sa kontrolnom ulogom, aktivnije učestvuje u vršenju monitoringa.

Član Odbora Mirsad Murić uočava određeni napredak u odnosu na prethodni Izvještaj Fonda. Rad u Fondu nije lak, jer su pitanja koja se odnose na položaj manjinskih naroda kompleksna. Upitno je koliko su zaposleni u Fondu kvalitetan kadar da obavljaju kompleksan posao, zbog čega treba voditi računa prilikom izbora saradnika. S obzirom da je Fond raspolagao značajnim sredstvima, veoma je važno obezbijediti kvalitetan monitoring i evaluaciju projekata. Primijetio je da su nosioci većine projekata fizička lica, a pitanje je koliko je fizičko lice sposobno da iznese teret interesa nacionalne manjine. Sugerise da se ubuduće posebna pažnja obrati na te projekte, jer je upitno koliko je pojedinac u mogućnosti da realizuje projekat. Saglasan je da pojedini vjerski obredi, poput suneta i krštenja predstavljaju lični čin i ne bi trebalo da se finansiraju iz Fonda.

Poslanik dr Nedžad Drešević se pridružio ocjeni o opravdanom postojanju Fonda, naglašavajući da sredstva koja raspodjeljuje Fond nijesu mala, ali su i nedovoljna. Uz podsjećanje da Fond godinama zahtijeva kadrovsko jačanje, ali ne uspijeva u tome, smatra da mu treba pomoći kako bi zaživio i djelovao u punom kapacitetu. Istakao je da su vjerske zajednice dio ovog društva, pa nije problem da se ulaže u njih. Zaključio je da su ukupna sredstva koja se u budžetu države opredjeljuju za funkcionisanje Ministarstva za ljudska i manjinska prava, Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava i Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina prilično mala u poređenju sa drugim institucijama.

Koordinator Programa ljudskih prava u NVO „Građanska alijansa“ Milan Radović je pohvalio rad Odbora za ljudska prava i slobode navodeći da u kontinuitetu već nekoliko saziva Odbor ostvaruje veoma dobru saradnju sa nevladinim organizacijama. Povodom Izvještaja o radu Fonda, podsjetio je da je NVO „Građanska alijansa“ godinama ukazivala na probleme i manjkavosti u njegovom radu koji su se ticali konflikta interesa i brojnih problematičnih projekata, dok je u medijima bilo riječi o projektu koji se odnosio na pojedinačne vjerske obrede. Mišljenja je da ne postoje zakonski osnovi za podršku tom projektu i njegovo je finansiranje od strane državne institucije diskutabilno. Podsjetio je da su manjinska prava kolektivna i da je Ustavom Crne Gore jasno definisana sloboda vjeroispovijesti i nemiješanje države u vjerska pitanja. Takođe je ukazao da pojedine organizacije i subjekti iz godine u godinu dobijaju sredstva iz Fonda. Uvjeren je da se stručna služba Fonda susreće sa ogromnim problemima u vršenju kontrole i monitoringa svih projekata, zbog čega je treba osnažiti.

Informisao je članove Odbora da su protiv obje Odluke o raspodjeli sredstava Fonda u 2016. godini podnijeli tužbe Upravnom sudu, koji je presudama poništio odluke Fonda nakon čega je Fond, po njegovoj ocjeni, donio istovjetne odluke. Opet su podnijeli tužbe sa istim dokazima i očekuje da će Upravni sud vrlo brzo postupiti po njima. Naglasio je da su na Upravnom sudu trenutno aktuelne četiri tužbe na odluke Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava. Nada se da će izmjene i dopune Zakona o manjinskim pravima i slobodama i konstituisanje novih organa Fonda doprinijeti rješavanju dosadašnjih problema i zloupotreba.

Direktor Fonda Safet Kurtagić je pojasnio da Izvještaj sadrži podatke o raspodjeli sredstava i obrazloženja odluka o raspodjeli, a u Aneksu su detaljniji podaci o projektima. Naglasio je da je Fond od svog osnivanja podržao oko 1300 projekata značajnih za pripadnike manjinskih naroda. Nastoje da sredstvima Fonda finansiraju što veći broj projekata, a očekivao

je da će to biti detaljnije regulisano izmjenama Zakona. Podsjetio je da su donosioci odluka o raspodjeli sredstava Fonda članovi Upravnog odbora, dok direktor izvršava odluke Upravnog odbora. U Upravnom odboru Fonda je osam predstavnika Skupštine, predstavnik Ministarstva za ljudska i manjinska prava i šest predstavnika savjeta manjinskih nacionalnih zajednica. Koruptivni potencijali u Fondu su mnogo manji od onog što javnost misli i mediji izvještavaju. Smatra da se najbolja kontrola postiže usvajanjem pravila za funkcionisanje koja će određene deformitete eliminisati, obezbijediti veću transparentnost u cilju bolje raspodjele. U vezi sa podrškom projektima fizičkih lica smatra da bi se to moglo definisati preciziranjem određenog procenta projekata fizičkih lica koje Fond može da podrži. Povodom komentara da određeni projekti ne bi trebalo da budu finansirani iz Fonda, ukazao je da je rad Fonda regulisan propisima kojima je utvrđeno da Fond podržava i projekte koji se tiču očuvanja vjerskog identiteta. Ukoliko je sunet muslimanske djece jedna od značajnih karakteristika tog vjerskog identiteta, svaka kritika je neopravdana. Saopštio je da je ta manifestacija dva puta podržana od strane Fonda, kroz projekat od 2000 eura za sunet siromašnih Roma i projekat od 4000 eura za sunet u Bijelom Polju. U prvom slučaju Upravni odbor je odlučio da podrži projekat, ali nosilac projekta nije ispunio obaveze iz prethodne raspodjele i nije dobio sredstva. Za projekat u Bijelom Polju dostavljen im je finansijski i narativni izvještaj a Islamska zajednica je dala preporuku za njegovu realizaciju.

Ukoliko je uspješno realizovana makar polovina od ukupno 1300 projekata, direktor Fonda smatra da su učinili mnogo, jer su pripadnicima manjinskih nacionalnih zajednica, koji su teško dolazili do sredstva iz državnih fondova, omogućili da se bave identitetskim pitanjima. Iako ne tvrdi da je sve uvijek bilo kako treba i ako se uzme u obzir ko je učestvovao u radu Upravnog odbora Fonda, Kurtagić smatra da je većina podržanih projekata opravdala podršku datu dodjelom sredstava Fonda.

Nakon rasprave, Odbor za ljudska prava i slobode je jednoglasno (sa šest glasova „za“) prihvatio Izvještaj o radu Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava za 2016. godinu i na osnovu čl. 69 i 162 Poslovnika Skupštine Crne Gore podnio Skupštini

IZVJEŠTAJ O RAZMATRANJU IZVJEŠTAJA O RADU FONDA ZA ZAŠTITU I OSTVARIVANJE MANJINSKIH PRAVA ZA 2016. GODINU

Odbor za ljudska prava i slobode na 14. sjednici, održanoj 19. decembra 2017. godine, kao nadležni odbor, razmotrio je Izvještaj o radu Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava za 2016. godinu, koji je Skupštini Crne Gore podnio Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava.

Uvodno obrazloženje Izvještaja o radu Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava za 2016. godinu podnio je direktor Fonda Safet Kurtagić.

Pojasnio je **razloge kašnjenja u dostavljanju Izvještaja:**

- Odluka o prvoj raspodjeli sredstava donešena je krajem aprila 2016. godine, a o drugoj krajem maja iste godine;
- Potpisivanje ugovora o finansiranju i sufinansiranju projekata realizovano je mjesec dana nakon toga, jer je većina korisnika morala da revidira projekte;
- Pravilnikom o kriterijumima za vrednovanje projekata i raspodjelu sredstava za finansiranje i sufinansiranje projekata iz sredstava Fonda regulisano je da realizacija podržanih projekata može trajati do godinu, a korisnici sredstava dužni su da konačan izvještaj o realizaciji projekta dostave u roku ne dužem od mjesec dana od završetka realizacije;
- Značajan broj korisnika sredstava iz opravdanih razloga je produžio taj rok i
- Malobrojnoj stručnoj službi Fonda u kojoj je na kraju izvještajnog perioda radilo pet izvršilaca na neodređeno i četiri na određeno vrijeme potrebno je najmanje dva do tri mjeseca za evaluaciju projekata.

Uz Izvještaj su dostavljeni i najznačajniji statistički podaci o raspodjeli sredstava i realizaciji podržanih projekata, a na web sajtu Fonda se nalaze podaci o svakom podržanom projektu pojedinačno, od 2008. do 2016. godine.

Tokom rasprave u kojoj su učestvovali članovi Odbora i predstavnik NVO "Građanska alijansa" ukazano je na sledeće **pozitivne aspekte rada Fonda:**

- da je Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, po mišljenju većine članova Odbora, opravdao svoje postojanje, jer je od osnivanja podrškom za oko 1300 projekata doprinio očuvanju i razvoju nacionalnih, odnosno etničkih posebnosti manjinskih naroda u oblasti nacionalnog, etničkog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta;
- posebno je značajan njegov doprinos razvoju kulturoloških osobina sredina u kojima dominantno žive manjinski narodi;
- pored očuvanja identiteta manjinskih naroda doprinosi afirmaciji vrijednosti koje će nas zbližavati i
- postoji određeni napredak u radu Fonda u odnosu na prethodni izvještajni period.

Međutim, ukazano je i na **negativne aspekte rada Fonda:**

- nedostatak kvalitetnog stručnog kadra i nedovoljno brz napredak u radu;
- kontinuirani problemi u raspodjeli sredstava Fonda, čijih sedam odluka je do sada poništeno presudama Upravnog suda, dok je na Upravnom sudu u toku postupak po četiri odluke Fonda;
- loša praksa dodjele nedovoljnog iznosa sredstava po projektu u cilju obuhvata većeg broja projekata, što onemogućava njihovu kvalitetnu realizaciju i konkretan učinak;
- po mišljenju pojedinih članova Odbora i predstavnika NVO, određene projekte, poput praktikovanja vjerskih obreda koji su pojedinačni, lični čin, a ne manjinska, kolektivna prava ne bi trebalo finansirati iz sredstava Fonda, i
- nedostatak kvalitetnog monitoringa tokom realizacije projekata finansiranih iz sredstava Fonda kojim bi se ispratili konkretni rezultati i ostvareni ciljevi.

Ocijenjeno je da je radi poboljšanja njegove efikasnosti neophodno jačanje kadrovskih kapaciteta, uz uvjerenje da će se implementacijom Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o manjinskim pravima i slobodama doprinijeti rješavanju postojećih nedostataka i poboljšanju rada Fonda. Izraženo je očekivanje da će Fond dostaviti Skupštini Crne Gore Izvještaj o radu za 2017. godinu do 31. marta 2018, u skladu sa rokom definisanim Zakonom.

****

Nakon rasprave Odbor je **jednoglasno** (sa šest glasova „za“) **podržao** Izvještaj o radu Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava za 2016. godinu i odlučio da predloži Skupštini da, saglasno članu 162 stav 2 Poslovnika Skupštine, donese sledeći

ZAKLJUČAK:

1. Prihvata se Izvještaj o radu Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava za 2016. godinu.
2. Skupština Crne Gore ocjenjuje da je Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava od svog osnivanja podrškom za realizaciju oko 1300 projekata značajno doprinio očuvanju i razvoju nacionalnih, odnosno etničkih posebnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i opravdao svoje postojanje.
Međutim, Skupština ocjenjuje da Fond treba da uloži dodatne napore u poboljšanje rada, posebno u dijelu koji se odnosi na raspodjelu sredstava. Takođe, neophodno je obezbijediti kvalitetniji monitoring i evaluaciju svih projekata finansiranih od sredstava Fonda kako bi se jasno utvrdili konkretni rezultati i ostvareni ciljevi, značajni za pripadnike manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, ali i sve građane Crne Gore.
3. Skupština ohrabruje Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava da ojača kadrovske kapacitete ali i intezivira aktivnosti na obuci i usavršavanju postojećeg stručnog kadra kako bi se osposobili za vršenje kvalitetnog monitoringa i evaluaciju podržanih projekata.

4. Skupština očekuje da će uvođenje dvostepenosti u odlučivanje o projektima koji se finansiraju iz sredstava Fonda i konstituisanje novih organa Fonda, u skladu sa Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o manjinskim pravima i slobodama („Službeni list CG“, broj 31/17), doprinijeti boljoj selekciji projekata, većoj transparentnosti i efikasnosti procedura po kojima se vrši raspodjela sredstava, o čemu se mora dodatno voditi računa i zbog dosadašnjih sedam presuda Upravnog suda kojima su poništene odluke o raspodjeli sredstava Fonda.

Za izvjestioca Odbora na sjednici Skupštine određen je poslanik Mirsad Murić, član Odbora.

DRUGA TAČKA- IZVJEŠTAJ I INFORMACIJA O AKTIVNOSTIMA PREDSEDNIKA I ČLANOVA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE U DECEMBRU 2017. GODINE:

- (1) IZVJEŠTAJ SA KONFERENCIJE ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE, ORGANIZOVANE POVODOM MEĐUNARODNOG DANA LJUDSKIH PRAVA NA TEMU PRAVA DJETETA, SA AKCENTOM NA ZAŠTITU DJECE OD SVIH VIDOVA NASILJA, U SVJETLU KAMPANJE VLADE CRNE GORE I UNICEF-A „ZAUSTAVIMO NASILJE”, 8. DECEMBRA 2017. GODINE I**
- (2) INFORMACIJA O UČEŠĆU ČLANA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE MR MIHAILA ANĐUŠIĆA NA SVEČANOSTI KOJU JE MINISTARSTVO ZA LJUDSKA I MANJINSKA PRAVA ORGANIZovalo POVODOM OBILJEŽAVANJA MEĐUNARODNOG DANA OSOBA SA INVALIDITETOM, ODRŽANOJ U PODGORICI, 1. DECEMBRA 2017. GODINE**

Odbor je jednoglasno (sa šest glasova „za“) usvojio Izvještaj sa Konferencije Odbora za ljudska prava i slobode, organizovane povodom Međunarodnog dana ljudskih prava na temu Prava djeteta, sa akcentom na zaštitu djece od svih vidova nasilja, u svjetlu Kampanje Vlade Crne Gore i UNICEF-a “Zaustavimo nasilje”.

Odlučeno je da se Izvještaj sa Zaključcima dostavi Kolegijumu Predsjednika Skupštine Crne Gore, Ministarstvu rada i socijalnog staranja, Ministarstvu zdravlja, Ministarstvu prosvjete, Ministarstvu pravde, Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, Ministarstvu finansija, Ministarstvu unutrašnjih poslova i učesnicima Konferencije.

Takođe, Odbor je jednoglasno (sa šest glasova “za“) usvojio Informaciju o učešću člana Odbora za ljudska prava i slobode mr Mihaila Anđušića na Svečanosti koju je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava organizovalo povodom obilježavanja Međunarodnog dana osoba sa invaliditetom, održanoj u Podgorici, 1. decembra 2017. godine.

Odlučeno je da, u skladu sa uobičajenom praksom, Izvještaj i Informacija budu sastavni dio Zapisnika sa 14. sjednice.

TREĆA TAČKA- TEKUĆA PITANJA

U okviru ove tačke Dnevnog reda predsjednik i članovi Odbora nijesu imali predloge i teme o kojima bi se vodila rasprava.

****

SASTAVNI DIO ZAPISNIKA SU:

- (1) **IZVJEŠTAJ SA KONFERENCIJE ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE, ORGANIZOVANE POVODOM MEĐUNARODNOG DANA LJUDSKIH PRAVA NA TEMU PRAVA DJETETA, SA AKCENTOM NA ZAŠTITU DJECE OD SVIH VIDOVA NASILJA, U SVJETLU KAMPANJE VLADE CRNE GORE I UNICEF-A „ZAUSTAVIMO NASILJE”, 8. DECEMBRA 2017. GODINE**
- (2) **INFORMACIJA O UČEŠĆU ČLANA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE MR MIHAILA ANĐUŠIĆA NA SVEČANOSTI KOJU JE MINISTARSTVO ZA LJUDSKA I MANJINSKA PRAVA ORGANIZovalo POVODOM OBILJEŽAVANJA MEĐUNARODNOG DANA OSOBA SA INVALIDITETOM, ODRŽANOJ U PODGORICI, 1. DECEMBRA 2017. GODINE**

****

IZVJEŠTAJ SA KONFERENCIJE ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE, ORGANIZOVANE POVODOM MEĐUNARODNOG DANA LJUDSKIH PRAVA NA TEMU PRAVA DJETETA, SA AKCENTOM NA ZAŠTITU DJECE OD SVIH VIDOVA NASILJA, U SVJETLU KAMPANJE VLADE CRNE GORE I UNICEF-A „ZAUSTAVIMO NASILJE”, 8. DECEMBRA 2017. GODINE

U susret Međunarodnom danu ljudskih prava, Odbor za ljudska prava i slobode je organizovao Konferenciju na temu Prava djeteta, sa akcentom na zaštitu djece od svih vidova nasilja, u svjetlu Kampanje Vlade Crne Gore i UNICEF-a „Zaustavimo nasilje“. Konferencija je održana u Skupštini Crne Gore 8. decembra 2017. godine.

Na Konferenciji su učestvovali: poslanici dr Halil Duković, dr Suad Numanović, dr Nedžad Drešević, Sanja Pavićević, mr Branka Tanasijević i Andrija Popović, zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore Šučko Baković, zamjenica Zaštitnika za prava djeteta, socijalnu zaštitu i mlade Snežana Mijušković, v. d. generalnog direktora Direktorata za građansko zakonodavstvo i nadzor u Ministarstvu pravde Ibrahim Smailović, generalna direktorica Direktorata za unapređenje i zaštitu ljudskih prava u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava Blanka Radošević Marović, državna sekretarka u Ministarstvu rada i socijalnog staranja Vukica Jelić, direktor Direktorata za obrazovanje pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Ministarstvu prosvjete Marash Dukaj, generalna direktorica Direktorata za predškolsko, osnovno i inkluzivno obrazovanje i vaspitanje u Ministarstvu prosvjete Arijana Nikolić Vučinić, šef Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori Osama Makavi Kogali, koordinatorica komunikacija u Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori Jelena Perović, koordinator komunikacija za razvoj u Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori Vladan Jovanović, konsultantkinja za socijalne medije u Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori Jovana Čelebić, izvršna direktorica NVO „Centar za prava djeteta“ Rajka Perović, koordinator Programa ljudskih prava u NVO „Građanska alijansa“ Milan Radović i predstavnici stručnih službi Odbora za ljudska prava i slobode, Odbora za zdravstvo, rad i socijalno staranje i Odbora za prosvjetu, nauku, kulturu i sport.

Na Konferenciji su govorili: dr Halil Duković, predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode, Šučko Baković, zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Osama Makavi Kogali, šef Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori, Ibrahim Smailović, v.d. generalnog direktora Direktorata za građansko zakonodavstvo i nadzor u Ministarstvu pravde i Rajka Perović, izvršna direktorica NVO „Centar za prava djeteta“. Moderator Konferencije je bio Milan Radović, koordinator Programa ljudskih prava u NVO „Građanska alijansa“.

Dr Halil Duković, predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode je saopštio da je Odbor ocijenio važnim da povodom dva značajna datuma- Međunarodnog dana djeteta, 20. novembra i Međunarodnog dana ljudskih prava, koji se obilježava 10. decembra upriliči Konferenciju na kojoj će se razgovarati o pravima djeteta. Naglasio je da se obilježavanje ovih datuma ogleda u podsjećanju na neophodnost ostvarivanja i implementacije UN Konvencije o pravima djeteta, isticanju dječje participacije i promociji dječjih prava, uopšte. Podsjetio je da je Konvencijom nasilje definisano kao

“svi oblici fizičkog i mentalnog nasilja, povređivanja i zlostavljanja, zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući i seksualno zlostavljanje”. Potpisnice Konvencije, njih 193, među kojima je i Crna Gora, obavezale su se da preuzmu odgovarajuće zakonske, administrativne, socijalne i obrazovne mjere za zaštitu djece od svih vidova nasilja, zbog čega se i Crna Gora pridružila Globalnom partnerstvu za zaustavljanje nasilja nad djecom. Istakao je da se i Odbor za ljudska prava i slobode pridružio Kampanji “Zaustavimo nasilje”, čiju drugu fazu od februara ove godine realizuju Vlada Crne Gore i UNICEF.

Predsjednik Odbora je ukazao da su djeca najvažnije bogatstvo društva i da “djeci dugujemo najbolje što imamo”. Djeca su i najranjivija, zbog čega zaslužuju pažnju svakog od nas. Istakao je da ovo pitanje ne poznaje granice i rješava se samo putem saradnje. Nasilje nad djecom je neprihvatljivo zbog čega je porodica najbolje mjesto za odrastanje djeteta. Međutim, ukazao je da ista može biti i opasno okruženje. Nasilje nad djecom u porodici ne može se opravdati željom za disciplinovanjem. Podsjetio je da je do sada 21 država zabranila fizičko kažnjavanje djece, među kojima i Crna Gora, koja je to učinila nedavnim izmjenama Porodičnog zakona. Imajući u vidu da je nasilje ne samo najgori oblik diskriminacije, već i krivično djelo, naglasio je da ono ne smije biti tabu tema. Nijedno dijete ne treba da živi u strahu od nasilja, posebno u svojoj porodici, zbog čega djeca treba da dobiju i veću vidljivost. Predsjednik Odbora je saopštio da je nasilje u bilo kojoj formi protiv ljudskih bića, posebno djece, u suprotnosti sa fundamentalnim ciljevima zdravog društva i protiv njega se jedino udruženi možemo efikasno boriti, a počiniocima kažnjavati bez ustupaka. Zato je unapređenje društvene brige za djecu i zaštita djece obaveza svih, jer je odrastanje djeteta proces koji određuje njegovu budućnost, pa je obaveza odraslih da osiguraju da svako dijete u svim fazama odrastanja bude bezbjedno. Istakao je da se o pravima djeteta ne smije pregovarati, jer najbolji interesi djeteta moraju imati prednost nad drugim važnim državnim ciljevima. Podsjetio je i da izvještaji Evropske komisije o Crnoj Gori iz godine u godinu konstatuju da je naša država dosta uradila na ovom polju.

Predsjednik Odbora dr Halil Duković je upoznao učesnike sa ključnim aktivnostima koje je Odbor realizovao u oblasti afirmacije, promocije, zaštite i unapređenja prava djeteta. Naglasio je da su članovi Odbora radi praćenja stanja u ustanovama u kojima borave djeca posjetili brojne ustanove u Crnoj Gori. U cilju praćenja implementacije usvojenih zakona i radi dobijanja informacija od građana o problemima sa kojima se susreću, Odbor je širom Crne Gore organizovao javne tribine na različite teme. Pridružio se i podršku pružio kampanjama koje su realizovali Vlada Crne Gore i UNICEF. Među brojnim aktivnostima, izdvojio je i Drugi Regionalni sastanak parlamentarnih radnih tijela nadležnih za ljudska prava i prava djeteta sa ombudsmanima za djecu zemalja regiona na temu: „Prava djeteta-unapređenje položaja djeteta u cilju zaštite od svih vidova eksploatacije“, koji je Odbor 21. i 22. januara 2014. godine organizovao u saradnji sa Zaštitnikom i Delegacijom Skupštine Crne Gore u Parlamentarnoj skupštini Savjeta Evrope. Podsjetio je i da su djeca iz Dječijeg doma “Mladost” i Centra “1.jun” na 56. sjednici Odbora od 9. decembra 2011. godine, po prvi put imala pravo koje im je definisano članom 12 Konvencije UN o pravima djeteta kada im je omogućeno da učestvuju na sjednici i da iznesu svoje stavove o pitanjima koja ih se tiču. Tada su djeca, među kojima je bilo i djece sa teškoćama o razvoju, postavljala pitanja članovima Odbora i predstavnicima nadležnih ministarstava. Takođe, osvrnuo se i na nedavnu posjetu Maloj grupnoj kući u Bijelom Polju kada su se učesnici posjete uvjerali u imponantne rezultate ostvarene tokom dvogodišnjeg rada ove Ustanove i Opštine Bijelo Polje, na koju treba da se ugledaju ostale lokalne samouprave.

Dr Halil Duković je zaključio da su mladi budućnost društva zbog čega im treba pružiti veću podršku. Međutim, nije sve na institucijama. Porodica ima ključnu ulogu u suzbijanju nasilja, jer se ta pojava ne može suzbiti samo djelovanjem institucija, već svaki pojedinac, građanin koji je stub demokratije treba da se suprostavi ovom zločinu, jer nasilje nad djecom jeste zločin. Naglasio je da su djeca naša dužnost i odgovornost i da svi treba da ulažu u bezbjedan razvoj i odrastanje djece. Zaključio je da je obilježavanje Međunarodnog dana ljudskih prava samo prilika da se svima skrene pažnja na obavezu poštovanja ljudskih prava i sloboda i uvažavanja drugog i drugačijeg. Uvjeren je da će i u narednom periodu svi zajedno nastaviti sa brojnim aktivnostima na stvaranju društvenog ambijenta prepoznatog kao prijateljsko okruženje za djecu.

Milan Radović, koordinator Programa ljudskih prava u NVO „Građanska alijansa“ koji već duži niz godina prati rad Odbora za ljudska prava i slobode je ocijenio da je ovaj Odbor raspravljao o brojnim temama iz oblasti ljudskih prava i značajno doprinio da zaštita prava djeteta bude na većem nivou.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore Šučko Baković je ocijenio da je ova Konferencija značajan događaj, tim prije što je organizator Odbor za ljudska prava i slobode, kojem je odao priznanje navodeći da je Odbor vjerni pratilac i izuzetni partner institucije Zaštitnika, ne samo u zaštiti prava djeteta, nego u zaštiti i unapređenju svih ljudskih prava i sloboda. Saopštio je da je nasilje nad djecom staro koliko i čovječanstvo i da je prisutno širom svijeta, u svim kulturama, a događa se u kući, u školama, institucijama i na drugim mjestima. Nasilje ne nanosi štetu samo djeci, već ima negativan uticaj na društvo i cijelu zajednicu. Počinioci nasilja su roditelji, članovi porodice, staratelji, vaspitači, nastavnici, a ponekad i sama djeca. Žrtve nasilja su djeca iz bogatih i siromašnih zemalja. Informacije o nasilju širom svijeta prikupljene tokom poslednjih 20 godina su zapanjujuće, a nasilje nad djecom privlači pažnju svih država, međunarodnih organizacija i agencija. Konvencija UN o pravima djeteta se bavi problemom nasilja nad djecom, sa akcentom na prevenciju i rehabilitaciju. Države ugovornice Konvencije su se obavezale da preduzmu sve odgovarajuće mjere kako bi se djeca zaštitila od svih oblika nasilja dok su pod starateljstvom roditelja, zakonskih staratelja ili drugih lica. Mjere zaštite treba da sadrže efektivne procedure za uspostavljanje socijalnih programa koji će djeci i njihovim roditeljima ili starateljima pružiti podršku i pomoć.

Zaštitnik je istakao da se nasilje nad djecom ne može opravdati. Nasilje nad djetetom u bilo kom obliku prikazuje djetetu da je nasilje prihvatljivo čime se produžava ciklus nasilja. Smatra da je važno djeci žrtvama nasilja pružiti efektivnu mogućnost da govore o svojim iskustvima i u najvećoj mogućoj mjeri uključiti ih u formiranje reakcije na nasilje, ne samo zbog njihovog najboljeg interesa, već iz razloga što mogu doprinijeti shvatanju posledica nasilja. Zaštitnik je ukazao da mnogi slučajevi nasilja nad djecom ostaju neotkriveni zbog straha od roditelja, naročito ako je ono počinjeno od strane jednog od roditelja ili drugog člana porodice. Kada je riječ o nasilju nad djecom i među djecom u Crnoj Gori, stanje se ne razlikuje u odnosu na zemlje okruženja. Naglasio je da institucija Zaštitnika posebnu pažnju poklanja prevenciji i zaštiti prava djeteta. Uvjeren je da su Instituciju značajno približili djeci, jer su djeca sve slobodnija i sve više im se obraćaju iznoseći zapažanja i predloge ili podnoseći pritužbe. Na osnovu rada sa djecom i njihovog obraćanja Zaštitniku, evidentno je da je problem nasilja nad djecom prisutan u crnogorskom društvu. Posebno je izraženo vršnjačko i nasilje u školama. Škola kao mjesto gdje djeca u toku dana provode najviše vremena, treba da ima primarnu ulogu u prevenciji i zaštiti djece od nasilja, jer se najbolji rezultati mogu postići ako se u školi njeguje atmosfera uvažavanja, razumijevanja i tolerancije. Kroz obraćanja Instituciji i neposredan rad sa učenicima osnovnih škola zapaža se sve aktuelniji problem vršnjačkog nasilja, na šta ukazuju i zlatni savjetnici Zaštitnika. Prisutnost vršaćkog nasilja koje se dešava u školi i lokalnoj sredini ukazuje da je pojava nasilja među djecom i nasilja nad djecom u porastu ili su djeca slobodnija da govore o nasilju i isto prijavljuju. Vršnjačko nasilje i nasilje nad djecom predstavljaju društveni problem koji zahtijeva rješavanje na višem, a ne na nivou vaspitno-obrazovnih ustanova. Kao nasilnici javljaju se djeca koja kroz agresivno ponašanje vrše odmjerenje moći sa svojim vršnjacima, a način na koji stupaju u interakcije u ovom razvojnem periodu može postati njihov osnovni obrazac ponašanja.

Na osnovu postupanja po pritužbama Zaštitnik zaključuje da je nasilno ponašanje među vršnjacima prisutno u osnovnim i srednjim školama, a karakterišu ga elementi psihičkog i fizičkog nasilja. Nekontrolisano i ničim prevenirano ili sankcionisano nasilje može lijepu, podsticajnu školsku sredinu pretvoriti u okruženje koje učenika odbija i odvraća. Zaštitnik je podsjetio da je u poslednje vrijeme aktuelno i virtuelno nasilje, jer moderne tehnologije sa sobom nose određene rizike od različitih načina zloupotrebe djece. Imajući u vidu opasnosti koje virtuelno okruženje nosi sa sobom i lakoću povređivanja djeteta u virtuelnom svijetu, Zaštitnik smatra da bi nastavno osoblje, uprave škola i roditelji, a posebno kreatori nastavnih programa trebalo detaljnije i sveobuhvatnije da se bave ovom temom. Zaključio je da je neophodno zajedničko djelovanje škole i roditelja, centara za socijalni rad, organa pravosuđa i drugih relevantnih ustanova. Takođe je neophodno konstituisanje tima za prevenciju nasilja u svakoj školi kako bi se pravovremeno i na adekvatan i konstruktivan način odgovorilo na problem. Saradnja sa roditeljima je od ključnog značaja za rješavanje ovog problema na nivou škola. Adekvatnog odgovora na vršnjačko nasilje ne može biti bez uključivanja stručnih saradnika, socijalnog radnika, psihologa, pedagoga koji će preduzimati preventivne mjere i tretirati ponašanje djece kako ne bi došlo do nasilnih situacija. Zaštitnik smatra da usko specijalizovani stručnjaci treba kontinuirano da budu uključeni u praćenje ponašanja djece, prepoznavanje djece u riziku i preventivno djelovanje. Pozvao je sve nadležne ustanove i organe da preduzimaju mjere i radnje koje će biti usmjerene na

prevazilaženje problema i stvaranje sigurnog i bezbjednog okruženja za djecu u školama i u lokalnoj zajednici.

Šef Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori Osama Makavi Kogali je saopštio da je počastvovan što prisustvuje Konferenciji Odbora na kojoj se obilježava Međunarodni dan ljudskih prava. Posebno poštovanje je izrazio zbog odluke da se ovaj dan obilježi fokusirajući se na zaštitu djece u Crnoj Gori od svih vidova nasilja, ističući da se važnost te odluke ne može izmjeriti. Ocijenio je da je činjenica da su djeca širom svijeta u današnje doba i dalje svjedoci i žrtve nasilja u svakodnevnom životu, ujedno i tragična i bez opravdanja. Podaci pokazuju da djeca doživljavaju nasilje u svim fazama djetinjstva, u različitim kontekstima, a često i od onih kojima najviše vjeruju. Ukazao je da je čak 69% dječaka i djevojčica u Crnoj Gori uzrasta do 14 godina doživjelo neki vid nasilne discipline tokom odrastanja. Podsjetio je da nasilje negativno utiče na razvoj mozga, učenje djeteta i njegovo cjeloživotno mentalno zdravlje. Takođe je ukazao da se nasilje može naslijediti, odnosno prenositi sa jedne generacije na drugu. Da bi se taj krug prekinuo, potrebno je da država, zajednica i porodica sa svim svojim članovima, uključujući i djecu, odbace sve oblike nasilja. Naglasio je da nasilje ne može biti pravilo i da svako društvo koje teži sigurnom dugoročnom razvoju mora spoznati kritičnu važnost zaštite svoje djece od nasilja od najranijih godina njihovog života.

Podsjećajući da je pravo svakog djeteta na život, rast i optimalan razvoj osnovno ljudsko pravo, te temeljno načelo Konvencije UN o pravima djeteta, istakao je da su sve države potpisnice Konvencije u obavezi da preduzimaju sve neophodne mjere radi ostvarenja ovog prava i da ne može biti kompromisa, niti ikakvih nejasnoća u rješavanju ovog pitanja. Prekidanje pogubnog kruga nasilja nad djecom, s obzirom na jedinstvenost svakog djeteta, njegov potencijal i zavisnost od odraslih je imperativ. Kogali je istakao da UNICEF veoma cijeni posvećenost Crne Gore prevenciji i zaštiti djece od nasilja. Ta posvećenost je vidljiva u prvoj Strategiji za prevenciju i zaštitu djece od nasilja, u izmjenama Porodičnog zakona kroz koje su zabranjeni svi oblici nasilja nad djecom, uključujući i fizičko kažnjavanje, kao i u jačanju multidisciplinarnog odgovora na nasilje nad djecom i uspostavljanju socijalnih servisa usmjernih na pružanje podrške porodicama. Pohvalio je pristupanje Crne Gore Globalnom partnerstvu za zaustavljanje nasilja nad djecom. Saopštio je da UNICEF cijeni partnerstvo sa Vladom Crne Gore, civilnim društvom, privatnim sektorom i medijima u višegodišnjoj Kampanji "Zaustavimo nasilje" kako bi podigli nivo svijesti, razbili tabue i zaštitili djecu kako od nasilja na internetu, tako i od onog u realnom svijetu. Apostrofirao je da je nasilje nad djecom problem svih nas. Na samom kraju, šef Predstavništva UNICEF-a je konstatovao i napredak koji je Crna Gora ostvarila u realizaciji dječijih prava, navodeći da je napredak veliki i jasno vidljiv u reformi sistema socijalne i dječije zaštite, obrazovnog sistema, sistema maloljetničkog pravosuđa i u politikama za adolescente i mlade. Zaključio je da sada treba da težimo na sinergiji kako bi se rezultati ostvareni u različitim sektorima uzajamno podupirali radi ostvarenja maksimalnih i opipljivih rezultata za djecu. Istakao je da još ima stvari koje možemo zajedno da uradimo, jer smo svi odgovorni da zaštitimo našu djecu. Neophodna je nulta tolerancija nasilju nad djecom, pa je u tom pogledu izrazio spremnost za nastavak zajedničkog rada u korist sve djece u Crnoj Gori.

Ibrahim Smailović, v.d. generalnog direktora Direktorata za građansko zakonodavstvo i nadzor u Ministarstvu pravde je saopštio da je tema Konferencije od fundamentalne važnosti za svakog čovjeka i imperativ za svaku društvenu zajednicu. Podsjetio je da su ljudska prava urođena prava svakog ljudskog bića koje samim činom rođenja, bez obzira na pol, porijeklo ili državljanstvo stiče određena neotuđiva prava koja predstavljaju skup zahtjeva koji izražavaju vrijednosti ljudskih bića kao slobodnih subjekata, odnosno kao moralnih osoba. Naveo je da je ideja ljudskog dostojanstva stara koliko i čovječanstvo, dok je ideja ljudskih prava ishod savremenog filozofskog mišljenja koje polazi od filozofije racionalizma i prosvjetiteljstva, liberalizma i demokratije. Prema Opštoj deklaraciji o ljudskim pravima, sva ljudska bića se rađaju slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima, koja su, pored toga što su urođena, neotuđiva, nedjeljiva, međusobno zavisna i univerzalna. Istakao je da su i djeca slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima.

Ocijenio je da je Crna Gora uspostavila dobar zakonodavni i institucionalni okvir u oblasti zaštite djece od nasilja i eksploatacije, što je doprinijelo i značajnom napretku u oblasti prava djeteta. Usvajanjem Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, izmjena Porodičnog zakona, donošenjem Strategije za prevenciju i zaštitu djece od nasilja i potpisivanjem Protokola o postupanju u slučaju nasilja u porodici zaokružen je zakonodavni okvir u ovoj oblasti. Ratifikovanjem Konvencije Savjeta Evrope o suzbijanju i sprječavanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici- Istanbulske konvencije, koja je stupila na snagu

1. avgusta 2014. godine, Crna Gora je preuzela niz novih obaveza koje se tiču strukturne zabrane diskriminacije i sprovođenja principa nulte tolerancije prema nasilju nad ženama i nasilju u porodici, kroz djelotvornu i koordiniranu saradnju svih nadležnih organa, institucija i organizacija. Po njegovoj ocjeni, izazov predstavlja sprovođenje propisa i kapaciteti nadležnih institucija da kroz integrativni pristup i partnerstvo pruže efikasnu prevenciju i zaštitu djece od nasilja. Takođe, značajnim je ocijenio i jačanje javne svijesti posebno zbog činjenice da su u porodici još uvijek prisutni patrijarhalni obrasci i određeni stepen tolerancije prema nasilju. Na tolerantnost prema nasilju ukazuje i činjenica da je fizičko kažnjavanje djece jedan od uobičajenih načina vaspitanja, zbog čega je Vlada Crne Gore pristupila izmjenama i dopunama Porodičnog zakona, u cilju njegovog potpunog usklađivanja sa savremenim međunarodnim standardima i otklanjanja normativnih slabosti koje u praksi otežavaju njegovu primjenu i predstavljaju prepreku za pružanje efikasne i djelotvorne porodično-pravne zaštite povrijeđenim i ugroženim pravima članova porodice, a posebno djece. Istakao je da posebnu novinu u Porodičnom zakonu predstavljaju odredbe koje izričito propisuju zabranu tjelesnog kažnjavanja djece ili bilo kojeg drugog okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, jer se time povređuje fizički i moralni integritet djeteta. Ova zabrana se odnosi na roditelje, staratelje i sva druga lica koja se o djetetu staraju ili dolaze u kontakt sa njim, a koja su dužna da zaštite dijete od navedenih postupaka.

Predstavnik Ministarstva pravde je podsjetio da je polazište u definisanju novih zakonskih rješenja Porodičnog zakona bio Opšti komentar broj 8 Komiteta za prava djeteta o zaštiti od tjelesnog kažnjavanja i ostalih okrutnih i ponižavajućih oblika kažnjavanja u kojem je nedvosmisleno istaknuto da fizičko kažnjavanje djece predstavlja povredu prava djece na poštovanje njihovog fizičkog integriteta, ljudskog dostojanstva i jednaku zaštitu pred zakonom. Takođe, ukazano je da u mnogim slučajevima može da ugrozi dječja prava na obrazovanje, razvoj, zdravlje, pa čak i njihovo pravo na život. Naglašeno je da postoje pozitivni načini da se djeca nauče, koriguju ili disciplinuju, a koji su bolji za razvoj djece i doprinose izgradnji odnosa na osnovu povjerenja i uzajamnog poštovanja.

Zaštita djece od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, kao i od svih oblika iskorišćavanja jedan je od ključnih aspekata rada i saradnje Vlade Crne Gore i UNICEF-a koji već godinama pruža podršku Vladi u realizaciji projekata usmjerenih na promociju i zaštitu prava djece. UNICEF je sa svojim mogućnostima i kapacitetima veoma važan partner u izradi normativnih akata i sprovođenju Vladinih politika u ovoj oblasti. Smailović je ocijenio da zakonski propisi jesu neophodan, ali ne i dovoljan element da bi se prava djece unaprijedila i efikasno štitila, zbog čega je pokretanje odgovarajućih kampanja od neprocjenjivog značaja za unapređenje i zaštitu prava djece, u čemu je UNICEF dao nemjerljiv doprinos. Uz podsjećanje da je Crna Gora potpisnica svih najvažnijih međunarodnih konvencija i instrumenata iz oblasti zaštite ljudskih prava, a time i prava djeteta, zaključio da je poštovanje ljudskih prava visoko na agendi politike crnogorske Vlade, u prilog čemu je i aktuelna kampanja Vlade i UNICEF-a „Zaustavimo nasilje“.

Rajka Perović, izvršna direktorica NVO „Centar za prava djeteta“ je saopštila da se njihova organizacija pored monitoringa stanja u oblasti prava djeteta, bavi istraživanjem, analizom, izvještavanjem u ovoj oblasti, kao i afirmacijom prava djeteta na učešće, što realizuju kroz školske parlamente i već osmu godinu, kroz zasijedanje Dječjeg parlamenta, koje realizuju u saradnji sa Skupštinom Crne Gore. Od 2008. godine razvijaju servise socijalne zaštite za podršku ranjivim grupama djece i osnaživanje porodice. Istakla je da bi fenomen nasilja trebalo sve da nas zabrine, kako bi pružili adekvatan odgovor. Mišljenja je da dosta energije trošimo na sanaciju posljedica, umjesto da se bavimo prevencijom. Društveni kontekst u kojem djeca odrastaju je pun izazova, što se odražava na funkcionalnost porodice, pa je broj razvoda u porastu, roditeljske vještine su nedovoljne, a društvo ne pruža dovoljno podrške porodici. Roditelji ne provode dovoljno kvalitetnog vremena sa svojom djecom. U školama je prisutno vršnjačko nasilje, a saradnja roditelja sa školama nije dobra. Akcenat se stavlja na obrazovanje, dok se vaspitanje zanemaruje. Zakon je formalizovao školsku medijaciju, ali se ne zna kako taj proces funkcioniše u praksi. Slobodno vrijeme djece je uglavnom neorganizovano, a modele ponašanja pronalaze u televizijskim emisijama i video igricama. Zabrinjava je i što djeca sve više žive u virtuelnom svijetu. O seksualnom nasilju djeca teško govore. Izvršna direktorica Centra za prava djeteta smatra da društvo može učiniti mnogo više. Iako postoji nacionalna SOS linija, podsjetila je da su nevladine organizacije u Podgorici bile pokrenule povjerljivi dječji telefon koji je dobro funkcionisao, ali je trajao samo dok su NVO sprovodile svoj projekat. Ukazala je da ne postoje urgentna skloništa za djecu žrtve nasilja, niti kontinuirana psihološka i psihijatrijska podrška za djecu žrtve nasilja. Zabrinjava je što se nijedna institucija ne bavi nasilnikom. Mišljenja je da su znanja, resursi i vještine nevladinih

organizacija nedovoljno iskorišćeni. Djeca rado dolaze u nevladine organizacije radi rješavanja njihovih problema i sa njima otvoreno razgovaraju, dok u školama izbjegavaju psihološkopedagoške službe. Ukazala je na dobro funkcionisanje novog servisa koji je Centar za prava djeteta pokrenuo u saradnji sa Save the Childrenom. Riječ je o Centru za podršku djeci i porodici koji djeluje zahvaljujući saradnji sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja, Centrom za socijalni rad, Glavnim gradom i drugim partnerima, a u kojem se pruža podrška za 93 djece uzrasta od 4 do 18 godina sa područja Podgorice, koja potiču iz porodica sa različitim vrstama problema. Realizuju i terenski rad u Kampu Konik. U Centru za podršku djeci i porodici rade dva psihologa, socijalni radnik, učiteljica i medijator u zajednici. Obezbeđuju besplatnu užinu za svu djecu-korisnike, realizuju psiho-socijalne i socijalno-edukativne radionice, grupna i individualna savjetovanja i kreativne radionice. Uspostavljen je mehanizam upućivanja od strane Centra za socijalni rad za određene porodice, korisnice ovog servisa. Saopštila je da očekuju licenciranje i akreditaciju kako bi u skladu sa zakonom nastavili sa radom. Zaključila je da dosta očekuje od nove Strategije za prevenciju i zaštitu djece od nasilja, koja kroz multidisciplinarni pristup otvara mogućnost za uključivanje nevladinog sektora u njenu implementaciju.

Tokom konstruktivne diskusije u kojoj su učestvovali poslanici: mr Branka Tanasijević, dr Suad Numanović, dr Nedžad Drešević, kao i Vukica Jelić, državna sekretarka u Ministarstvu rada i socijalnog staranja, Arijana Nikolić Vučinić, generalna direktorica Direktorata za predškolsko, osnovno i inkluzivno obrazovanje i vaspitanje u Ministarstvu prosvjete, Blanka Radošević Marović, generalna direktorica Direktorata za unapređenje i zaštitu ljudskih prava u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, Snežana Mijušković, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore i Osama Makavi Kogali, šef Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori upućene su pohvale Odboru za ljudska prava i slobode na organizaciji događaja, a posebno na odabiru teme.

Poslanica mr Branka Tanasijević je pohvalila tradicionalno dobru saradnju Skupštine Crne Gore sa Predstavništvom UNICEF-a i naglasila da naša država ima veliku korist od svih projekata realizovanih u partnerstvu sa UNICEF-om. Govorila je o porodici koja takođe može da bude opasno okruženje za dijete. Za djecu koja nemaju porodicu, može se reći da nijesu srećna, ali nijesu srećna ni sva djeca koja žive u porodici ukoliko ona ne funkcioniše kako treba. U porodici u kojoj postoji nasilje, djeca su svjedoci nasilja, nekada su direktno žrtve nasilja, ali i kad su svjedoci, indirektno su i žrtve, jer dijete koje prisustvuje scenama nasilja je izloženo nasilju. Još teža posledica je što će to dijete u odraslom dobu biti sklonije da postane nasilnik ili žrtva, jer su roditelji modeli za identifikaciju svojoj djeci. Vrlo je bitno da dijete u svojoj porodici živi u atmosferi ljubavi, jer je zdrava, normalna i harmonična porodica predvorje stabilnog odraslog čovjeka. Za sve što se dešava izvan porodičnog ambijenta, porodica će biti štit od stresa. Najtragičnije je kada je dijete žrtva u svojoj porodici. Ukazala je da porodica koju formiramo liči na porodicu iz koje potičemo. Srećan čovjek je dobar roditelj, a srećno dijete je srećan budući čovjek, jer po riječima Margaret Mead, u porodici učimo šta je čovječnost. Poslanica Tanasijević smatra da je indiferentnost u porodici jedan od najtežih obika nasilja. Podsjetila je da Paul Tough u svojoj knjizi „Kako djeca uspijevaju“ govori o važnosti odrastanja djeteta u zdravoj porodici u kojoj postoji povezanost i gdje je porodica tim, čiji članovi su orjentisani jedni na druge i gdje postoji ljubav. Stoga se moramo posvetiti porodici da bismo imali zdravo društvo, jer ne postoje zakoni koji nas obavezuju da se volimo, već je to osnovna ljudska potreba.

Poslanik dr Suad Numanović je saglasan da je nasilje nad djecom globalni problem i podsjetio je na nedavni slučaj vršnjačkog nasilja u Srbiji kada je dječak od 16 godina ubio druga od 17 godina. Smatra da je u ovoj oblasti ključno preventivno djelovanje, a ne kažnjavanje. Mišljenja je da u Crnoj Gori možda treba formirati ministarstvo za porodicu, jer ako se sačuvaju djeca, mnogo brže će se rješavati ekonomski i socijalni problemi. Smatra da se i pored dobrih zakona i institucija, u praksi na dnevnoj osnovi može uočiti mnogo primjera gdje se zakoni dobro ne sprovode. Kao i u drugim sferama, smatra da i ovdje postoji regionalna razlika, jer u siromašnijem dijelu sjevera postoje porodice koje su po prirodi življenja izvor nasilja, zbog čega bi trebalo preventivno i multidisciplinarno djelovati.

Poslanik dr Nedžad Drešević je ocijenio da je stanje u oblasti prava djeteta u Crnoj Gori dobro, što ne znači da isto ne treba unapređivati. S obzirom da se obilježava Međunarodni dan ljudskih prava, istakao je da mora pomenuti palestinski narod koji već 100 godina vodi borbu za ostvarenje osnovnih ljudskih prava, naglasivši da se tamo već četvrta generacija djece rađa i odrasta u nasilju. Ovih dana smo svjedoci da se uz podršku najveće demokratije svijeta njima ugrožavaju prava. Iskazao je punu podršku palestinskom narodu na putu sticanja ljudskih prava.

Vukica Jelić, državna sekretarka u Ministarstvu rada i socijalnog staranja je saopštila da je Ministarstvo veoma posvećeno ovom problemu i da su koordinirali izradom Strategije za prevenciju i zaštitu djece od nasilja koju je Vlada Crne Gore usvojila u aprilu 2017. Smatra da je Strategija dobar dokument, sa realno postavljenim ciljevima. Naglasila je da će se Ministarstvo truditi da izgradi sistem integrisanih usluga, jer je to jedan od ciljeva Strategije. Svjesni su da se protiv nasilja ne možemo boriti pojedinačno, a našoj sredini još uvijek nedostaju integrisane, multiresorske usluge. Istakla je da su veoma zadovoljni saradnjom sa nevladinim sektorom i da će u tom pravcu nastaviti da djeluju u narednom periodu. Naglasila je da Ministarstvo rada i socijalnog staranja želi da izgradi mrežu pružalaca usluga čiji dio će biti svi oni koji imaju znanja, energiju i koji su kreativni, a moći će da pružaju usluge kada ispune zakonske norme koje se odnose na licenciranje.

Predstavnica Ministarstva prosvjete Arijana Nikolić Vučinić je saopštila da su zahvaljujući aktivnostima Ministarstva prosvjete u prethodnih 15 godina ostvareni značajni iskoraci po pitanju vršnjačkog nasilja. Realizuju savjetovanja u školama, edukovali su nastavnike kako bi mogli da prepoznaju dijete žrtvu nasilja, napravili su uputstvo za postupanje u slučajevima nasilja, a u saradnji sa centrima za socijalni rad realizovali su određene edukacije u cilju stvaranja integrisanog sistema. Zaključila je da se samo zajedničkim djelovanjem možemo boriti protiv nasilja, naglasivši da institucije ovaj problem ne mogu riješiti same ukoliko nema saradnje sa porodicom. Zahvalila je UNICEF-u na svojoj pomoći i podršci koju je pružio Ministarstvu prosvjete. Podsjetila je da su 2005. sa UNICEF-om počeli realizaciju Projekta „Škola bez nasilja-sigurno školsko okruženje“, a prošle godine kampanju zaustavljanja on-line nasilja kroz igricu „Net prijatelj“ koja je predstavljena učenicima osnovnih škola. Rezultati su već vidljivi, jer su djeca shvatila opasnosti koje virtuelno okruženje nosi sa sobom. Takođe, u okviru predmeta Informatika rade na prepoznavanju on-line nasilja. Zaključila je da je dosta urađeno, premda još ima posla koji možemo zajedno uraditi.

Generalna direktorica Direktorata za unapređenje i zaštitu ljudskih prava Blanka Radošević Marović je informisala učesnike Konferencije da je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava povodom obilježavanja Međunarodnog dana osoba sa invaliditetom organizovalo Svečanost na kojoj je predstavljena Konvencija UN o pravima lica sa invaliditetom u lako razumljivom formatu za lica sa intelektualnim smetnjama u razvoju. Tom prilikom organizovali su i zabavni program u kojem su učestvovala djeca iz dnevnih centara, Centra „1. jun“ i Resursnog centra „Podgorica“. Odlučili su da, u saradnji sa Ministarstvom prosvjete, pripreme publikaciju o pravu na obrazovanje u lako razumljivom formatu, čime će doprinijeti jednakosti lica sa intelektualnim smetnjama sa drugom djecom.

Zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore Snežana Mijušković je izrazila zadovoljstvo što se Odbor za ljudska prava i slobode u vrlo kratkom vremenskom periodu intenzivno bavi pravima djeteta, podsjećajući da su nedavno na Odboru razmotreni Alternativni izvještaj Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore o Drugom i Trećem periodičnom izvještaju Crne Gore o primjeni Konvencije UN o pravima djeteta, Izvještaj Zlatnih savjetnika Zaštitnika o implementaciji preporuka UN Komiteta za prava djeteta i Strategija za prevenciju i zaštitu djece od nasilja. Saopštila je da su vrlo ponosni na učešće djece u ovom procesu i razgovor djece sa članovima Komiteta UN za prava djeteta. Mišljenja je da je na Konferenciju trebalo pozvati i djecu kako bi se čulo njihovo mišljenje. Podsjetila je da je prošle godine Zaštitnik organizovao Konferenciju „Reci NE nasilju“ na kojoj su učestvovali Zlatni savjetnici Zaštitnika i još jednom izrazila žaljenje što ovoj Konferenciji ne prisustvuju oni ili druga djeca, koja znaju da prepoznaju probleme i predlože načine njihovog rješavanja.

Informisala je da u saradnji sa Save the Childrenom sprovode niz okruglih stolova na kojima promovišu Treći fakultativni protokol o komunikacijskim procedurama uz Konvenciju UN o pravima djeteta.

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode dr Halil Duković je podsjetio na sastanak poslanika, članova četiri skupštinska odbora sa pedijatricom dr Nadin Burk Haris koja je u februaru 2017. predstavila inovativni pristup u rješavanju problema vezanih za negativna iskustva u djetinjstvu. Tom prilikom ukazala je na rezultate istraživanja sprovedenog u Americi 1999. godine po kojima je oko dvije trećine ispitanika doživjelo makar jedno negativno iskustvo u djetinjstvu, a svaka osma osoba doživjela je četiri ili više takvih iskustava. Podaci pokazuju da osobe koje su imale više od četiri negativna iskustva, imaju 2,2 puta veće šanse da obole od srčanih oboljenja, nego osobe bez takvih iskustava. Takođe, za ova lica postoji 12 puta veća vjerovatnoća za suicid. Ukoliko se ne preduzme intervencija prema licima koja dožive šest ili više negativnih iskustava u djetinjstvu, njihov životni vijek se može smanjiti za 20 godina. Tom prilikom je ukazano da su djeca posebno osjetljiva na ponovljene

stresne situacije u djetinjstvu -toksični stres, koji dovodi do multisistemskih promjena u organizmu. Takođe, predsjednik Odbora je podsjetio na rezultate istraživanja koje su UNICEF i IPSOS u januaru ove godine sproveli u Crnoj Gori, prema kojima više od polovine građana Crne Gore vjeruje da je fizičko kažnjavanje djece ponekad opravdano, dok skoro trećina smatra da nastavnici u određenim situacijama treba da upotrebljavaju metode poput vikanja na učenike, kažnjavanja, vrijeđanja i udaranja u cilju disciplinovanja djece.

Predsjednik Odbora dr Halil Duković je podsjetio sve učesnike Konferencije da je Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima definisano da su svi ljudi jednaki i da svaki čovjek ima pravo na život, slobodu i sigurnost, naglašavajući da svako u svijetu ko ugrozi ta prava ne može uživati našu podršku.

Šef Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori Osama Makavi Kogali je naglasio da je nasilje ponašanje i da je za promjenu ponašanja potrebno vrijeme. Bilo da je riječ o pojedinačnom, porodičnom, društvenom ili institucionalnom ponašanju za njegovu promjenu treba određeno vrijeme. Takođe, znamo da se razvoj ljudskog mozga dešava do treće godine života djeteta. Porodica je srce društva, roditelji drže porodicu na okupu i ukoliko želimo da promijenimo društvo moramo se baviti porodicom. Upitao je koje službe imamo da bi pomogli djeci u uzrastu do treće godine kada se razvija njihovo ponašanje. Sve poslije toga je samo intervencija kada možemo smanjiti posledice. Stoga je ključno razviti servise koji će biti na raspolaganju roditeljima i njihovoj djeci u uzrastu do tri godine i koji će pružiti najbolje savjete roditeljima u najranijem periodu odrastanja njihove djece. Do treće godine života djeca su prepuštena njihovim roditeljima i institucije treba da pruže podršku roditeljima.

Druga važna stvar su vrijednosti, odnosno potreba da prihvatimo vrijednosti drugog i drugačijeg. Podsjetio je da je prije nekoliko dana sa predstavnicima Ministarstva prosvjete posjetio školu u Baru u kojoj se sprovodi pilot projekat Nove vještine za djecu. Prisustvovao je času na kojem se govorilo o diverzitetu. Čestitao je Ministarstvu prosvjete jer je bio impresioniran kako mladi ljudi govore o stereotipima i prihvatanju različitosti.

Navodeći da dolazi sa Bliskog istoka i da je upoznat sa problemima koji tamo postoje, šef Predstavništva UNICEF-a je naglasio da je nasilje neizbježno ukoliko ne prihvatimo jedni druge.

Učesnici Konferencije su zaključili da su ljudska prava svih nas pojedinačno, na svakom mjestu i svakog dana, a da je obilježavanje Međunarodnog dana ljudskih prava samo prilika da se svima skrene pažnja na obavezu poštovanja ljudskih prava i sloboda i uvažavanja drugog i drugačijeg.

*****

Na Konferenciji Odbora za ljudska prava i slobode povodom obilježavanja Međunarodnog dana ljudskih prava usvojeni su sledeći

ZAKLJUČCI

1. Učesnici Konferencije Odbora za ljudska prava i slobode povodom obilježavanja Međunarodnog dana ljudskih prava 2017. saglasni su da **ljudska prava svih nas pojedinačno treba uživati i štiti na svakom mjestu i svakog dana**, a obilježavanje Međunarodnog dana ljudskih prava samo je prilika da svima skrenemo pažnju na obavezu poštovanja ljudskih prava i sloboda, uvažavanja drugog i drugačijeg. Sigurni su da će i u narednom periodu **svi zajedno nastaviti sa brojnim aktivnostima na stvaranju društvenog ambijenta prepoznatog kao prijateljsko okruženje za djecu.**
2. Odgovor nadležnih institucija i njihovi kapaciteti da pruže efikasnu prevenciju i zaštitu djece od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja kroz integrativni pristup i partnerstvo i dalje predstavljaju izazov.
3. Učesnike Konferencije zabrinjavaju podaci na osnovu poslednjeg istraživanja UNICEF-a i IPSOS-a, iz januara ove godine, koji ukazuju da više od polovine građana Crne Gore vjeruje da je fizičko kažnjavanje djece ponekad opravdano, dok skoro trećina smatra da nastavnici u određenim situacijama treba da upotrebljavaju metode poput vikanja na učenike, kažnjavanja, vrijeđanja i udaranja u cilju disciplinovanja djece. Takođe, zabrinjavajući je podatak koji se

odnosi na rane prisilne brakove po kojima u brak prije navršene 15. godine stupa 18% djevojčica u romskim i egipćanskim naseljima, a 0,5% djevojčica iz opšte populacije.

4. Takođe, zabrinjavaju i podaci o nasilju i nepovoljnim iskustvima tokom djetinjstva poput zanemarivanja, emotivnog, fizičkog i seksualnog zlostavljanja ili disfunkcionalnog roditeljstva koji ugrožavaju odnos djeteta i roditelja, što ima negativne posljedice za dijete, lokalnu zajednicu i cjelokupno društvo. Postoje brojni naučni dokazi koji potvrđuju da nepovoljna iskustva u djetinjstvu i slabo vezivanje djeteta za roditelje rezultiraju zdravstvenim problemima, lošijim obrazovnim postignućima, nezaposlenošću i, često, kriminalnim i nasilnim ponašanjem.
5. Indikativni su podaci kojima je pedijatrica dr Nadin Burk Haris, na Konferenciji u organizaciji Vlade i UNICEF-a od 27. februara ove godine i sastanku sa poslanicima četiri skupštinska odbora, predstavljajući svoj inovativni pristup u rješavanju problema vezanih za negativna iskustva u djetinjstvu koji sprovodi u San Francisku, ukazala na korelaciju negativnih iskustava sa lošim zdravstvenim stanjem. Prema rezultatima istraživanja sprovedenog u Americi 1999. godine, oko dvije trećine ispitanika je doživjelo makar jedno negativno iskustvo u djetinjstvu, a svaka osma osoba doživjela je četiri ili više takvih iskustava. Istakla je da podaci pokazuju da osobe koje su imale više od četiri negativna iskustva, imaju 2,2 puta veće šanse da obole od srčanih oboljenja, nego osobe bez takvih iskustava. Takođe, za ova lica postoji 12 puta veća vjerovatnoća za suicid, kao i četiri puta veća vjerovatnoća za obolijevanje od kancera ili Alchajmerove bolesti. Ukoliko se ne preduzme intervencija prema licima koja dožive šest ili više negativnih iskustava u djetinjstvu, njihov životni vijek se može smanjiti za 20 godina. Dokazano je da kod odraslih osoba koje su imale četiri ili više negativnih iskustava u djetinjstvu postoji veća sklonost ka pušenju, alkoholizmu i ranom stupanju u seksualne odnose. Djeca su posebno osjetljiva na ponovljene stresne situacije u djetinjstvu - toksični stres, koji dovodi do multisistemskih promjena u organizmu– neuroloških, imunoloških i hormonskih.
6. Na Konferenciji je ukazano na značaj odrastanja djeteta u funkcionalnoj porodici i potrebu da roditelji i njihova djeca kvalitetno provode zajedničko vrijeme jer djeca koja odrastaju u sigurnom domu izrastaju u srećne odrasle ljude i potrebu razvijanja pozitivnog roditeljstva u disfunkcionalnim porodicama u kojima je zastupljeno porodično nasilje, koje se još uvijek doživljava kao privatni a ne društveni problem.
7. Četiri vodeća principa: pravo na život, zabrana diskriminacije, princip participacije i princip najboljeg interesa djeteta Konvencije UN o pravima djeteta bili su vodeći principi prilikom sačinjavanja Strategije za prevenciju i zaštitu djece od nasilja u Crnoj Gori (2017-2021), a uvjerenje je da će realizacijom ove kvalitetne Strategije, koja je na 12. sjednici Odbora za ljudska prava i slobode prije par dana najviše pohvala dobila od predstavnika NVO sektora, kroz godišnje akcione planove, biti ispravljene nepravde prema djeci.
8. Za zaštitu i unapređenje prava djeteta, ključno je koliko djeca, njihovi roditelji, ali i cjelokupna javnost imaju **razvijenu svijest o pravima djeteta i koliko državne institucije imaju kapaciteta** da preduzmu adekvatne mjere na prevenciji i zaštiti djece od nasilja, kao i na zaštiti svih njihovih prava. Integrisano funkcionisanje svih institucija na unapređenju mehanizama za ostvarivanje prava djece je ključni oslonac u zaštiti djece od nasilja i eksploatacije.
9. Za rješavanje ovog problema od učesnika Konferencije presudnim je ocijenjen moderan sistem zaštite koji bi obuhvatio zdravstvene, obrazovne ustanove, centre za socijalni rad i sport.
10. Zaštita djece od nasilja i eksploatacije podrazumijeva nepodijeljen **proaktivni pristup** nadležnih resora i zahtijeva **hitnost u postupanju. Potrebno je prilagoditi stavove, ponašanja i društvene norme, a potrebni su objedinjeni i sveobuhvatniji podaci kako bi se svi oblici nasilja nad djecom učinili vidljivim i politike u toj oblasti kreirale na osnovu preciznih podataka.**

11. Veliki broj slučajeva nasilja nad djecom ostaje neotkriven, zbog čega treba sprovesti kontinuirane aktivnosti u cilju prevencije i edukacije o problemu nasilja u porodici, naročito povećanjem stope obuhvata djece ranim obrazovanjem, ali i obučavanjem vaspitača i nastavnog osoblja da prepoznaju traume kod djece i pravovremeno i adekvatno reaguju.
12. U tom smislu učesnici Konferencije važnim smatraju i **kampanje** koje su realizovali UNICEF i Vlada Crne Gore, a kojima se priključio i podršku pružio Odbor za ljudska prava i slobode. Prvenstveno kampanje: „**Govorimo o mogućnostima**”, „**Svako dijete treba porodicu**” i „**Svi u vrtić**” koje su doprinijele podizanju svijesti građana o značaju poštovanja prava djeteta, razbijanju tabua o problemima nasilja u porodicama i predrasuda, **što je i zadatak tekuće Kampanje “Zaustavimo nasilje”**.
13. Pitanje položaja djeteta značajno je s aspekta ukupnog razvoja društva, a u tome je naglašena uloga **UNICEF-a kao važnog partnera u sprovođenju politika naše države u ovoj oblasti, zbog čega im izražavamo posebnu zahvalnost**.
14. Učesnici Konferencije su prepoznali kao važnu potrebu koordiniranog i multisektorskog pristupa, uz partnerstvo nevladinih organizacija i podršku međunarodnih organizacija, zbog čega će Odbor za ljudska prava i slobode ključne aktivnosti koje se odnose na poboljšanje položaja djece i unapređenje i zaštitu njihovih prava, u svojim narednim planskim dokumentima kroz kontrolnu i nadzornu ulogu, realizovati u saradnji sa Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda Crne Gore, resornim ministarstvima i našim međunarodnim partnerima: Savjetom Evrope, UNICEF-om, Save the children-om i nevladinim organizacijama, prepoznatljivim u ovoj oblasti. U tom pogledu za oblast zaštite djece od nasilja je bitan Izvještaj Zaštitnika.
15. Izvještaj sa Zaključcima Odbora za ljudska prava i slobode povodom obilježavanja Međunarodnog dana ljudskih prava 2017. godine Odbor će dostaviti Kolegijumu Predsjednika Skupštine Crne Gore, Ministarstvu rada i socijalnog staranja, Ministarstvu zdravlja, Ministarstvu prosvjete, Ministarstvu pravde, Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, Ministarstvu finansija, Ministarstvu unutrašnjih poslova i učesnicima Konferencije.

****

**INFORMACIJA O UČEŠĆU ČLANA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE
MR MIHAILA ANĐUŠIĆA NA SVEČANOSTI KOJU JE MINISTARSTVO ZA
LJUDSKA I MANJINSKA PRAVA ORGANIZovalo POVODOM
OBILJEŽAVANJA MEĐUNARODNOG DANA OSOBA SA INVALIDITETOM,
ODRŽANOJ U PODGORICI, 1. DECEMBRA 2017. GODINE**

Član Odbora za ljudska prava i slobode mr Mihailo Anđušić učestvovao je na svečanosti koju je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava organizovalo povodom obilježavanja Međunarodnog dana osoba sa invaliditetom.

Skup je otvorio ministar za ljudska i manjinska prava Mehmed Zenka, a prisutnima su se obratili: Aivo Orav, šef Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, Pilar Morales, šefica Generalnog direktorata za programe Savjeta Evrope, Arijana Nikolić Vučinić, generalna direktorica Direktorata za predškolsko, osnovno i inkluzivno obrazovanje i vaspitanje u Ministarstvu prosvjete, Željko Darmanović, direktor JU Resursni centar za djecu i osobe sa intelektualnim smetnjama i autizmom "1.jun", Milisav Korać, izvršni direktor NVO Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju „Naša inicijativa“ i Savo Knežević, predsjednik Nacionalne asocijacija roditelja djece i omladine sa smetnjama u razvoju Crne Gore.

Ministar za ljudska i manjinska prava Mehmed Zenka je podsjetio da se svaki čovjek rađa sa jednakim pravima i poručio učesnicima da poštuju jedni druge i da se bore za svoja prava i dostojanstvo.

Naglasio je da Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima lica sa invaliditetom koja je usvojena prije 11 godina zahtijeva od država potpisnica da osobama sa invaliditetom omoguće puno i djelotvorno učešće u društvu.

Šef Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori ambasador Aivo Orav je istakao da su lica sa invaliditetom bili pokretači značajnih promjena u istoriji. Saopštio je da je Konvencija UN o pravima lica sa invaliditetom rezultat brojnih kampanja usmjerenih na podizanje svijesti o njihovim pravima i naglasio da Evropska unija podržava implementaciju ove Konvencije u zemljama članicama. Ocijenio je da se osobe sa invaliditetom i dalje suočavaju sa mnogo većim rizikom od društvene isključenosti od drugih lica.

Kada je riječ o Crnoj Gori, ambasador Orav je ocijenio da je ostvaren određeni napredak u ovoj oblasti. Polako se napreduje u usklađivanju nacionalnog zakonodavstva sa evropskim standardima, ali je potrebno izdvojiti jasna budžetska sredstva za implementaciju zakonodavnog i strateškog okvira i nastaviti sa prilagođavanjem objekata za pristup i kretanje ovih lica. Zaključio je da je potrebna posvećenost svih nadležnih subjekata na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou, ali i poslovne zajednice i civilnog sektora kako bi se ostvario još veći napredak u zaštiti ljudskih prava lica sa invaliditetom.

Šefica Generalnog direktorata za programe Savjeta Evrope Pilar Morales je saopštila da Savjet Evrope preduzima aktivnosti na jačanju jednakih šansi i unapređenju kvaliteta života i samostalnosti osoba sa invaliditetom. U Crnoj Gori implementiraju projekte „Podrška nacionalnim institucijama u borbi protiv diskriminacije” i „Podsticanje demokratske kulture u školama“. Podsjetila je da su ove godine sprovedli istraživanje u oblasti ljudskih prava čiji rezultati pokazuju da 85% stanovništva Crne Gore podržava antidiskriminacione aktivnosti.

Predstavnica Ministarstva prosvjete Arijana Nikolić Vučinić je istakla da je u 107 obrazovno-vaspitnih ustanova prilagođen pristup za osobe sa invaliditetom. Naglasila je da je juče potpisan ugovor o adaptaciji četiri fakulteta Univerziteta Crne Gore za prilagođavanje pristupa licima sa invaliditetom. Riječ je o Filozofskom fakultetu u Nikšiću, Građevinskom i Pravnom fakultetu u Podgorici i Fakultetu za turizam i hotelijerstvo u Kotoru. Vrijednost radova je 230. 000 eura, a fakulteti će biti prilagođeni tokom naredna tri mjeseca.

Direktor Resursnog centra za djecu i osobe sa intelektualnim smetnjama i autizmom „1. jun“ Željko Darmanović je informisao da u Crnoj Gori djeluju tri resursna centra koja se bave vaspitanjem i obrazovanjem djece i omladine sa smetnjama u razvoju, ranom intervencijom, habilitacijom i rehabilitacijom. To su: Resursni centar za sluh i govor „Dr Peruta Ivanović“, Resursni centar „Podgorica“ i Resursni centar „1.jun“. Stručni kadar Resursnog centra „1.jun“ pruža pomoć predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama u edukaciji nastavnog kadra za korišćenje odgovarajućih pomagala i didaktičkih sredstava. Takođe, vrše edukaciju roditelja djece sa smetnjama u razvoju i pružaju djeci defektološki i logopedski tretman. U skladu sa kapacitetima, značajan doprinos daju inkluzivnom obrazovanju. Istakao je da se bave tretmanom osoba iz autističnog spektra, navodeći da u Crnoj Gori ne postoje precizni podaci o broju ovih lica, ali da roditelji sve češće na vrijeme prepoznaju problem kod svoje djece. Ukazao je na obavezu države da obezbijedi adekvatne uslove i neophodne tretmane za djecu sa smetnjama u razvoju i zaključio da djeca i omladina sa smetnjama u razvoju imaju pravo na pomoć kako bi dostigli najveći mogući stepen samostalnosti i socijalne integracije.

Predstavnici nevladinih organizacija Milisav Korać i Savo Knežević su istakli da licima sa invaliditetom treba pristupati sa stanovišta ljudskih, a ne socijalno-zaštitnih prava. Izrazili su nadu da će sledeći praznik u Crnoj Gori lica sa invaliditetom dočekati u boljem položaju, sa manjim stepenom diskriminacije i predrasuda. Smatraju da treba stvoriti uslove u kojima će se više čuti glas osoba sa invaliditetom o pitanjima koja ih se tiču. Apelovali su na donosioce odluka da pruže nesebičnu podršku ovim licima, a posebno djeci sa smetnjama u razvoju.

Nakon pozdravnih govora, generalna direktorica Direktorata za unapređenje i zaštitu ljudskih prava i sloboda Blanka Radošević Marović je predstavila Konvenciju UN o pravima lica sa invaliditetom u lako razumljivom formatu koji je namijenjen licima sa intelektualnim smetnjama.

Na skupu je upriličen i svečani program pripremljen od strane učenika Resursnog centra "1. jun", Dnevnog centra iz Pljevalja, NVO „Zračak nade“ i Resursnog centra za djecu i mlade "Podgorica".

Sjednica je završena u 16 sati i 30 minuta.

ZAPISNIK SAČINILA
SEKRETAR ODBORA
Slava Burić

PREDSJEDNIK ODBORA
dr Halil Duković